

Педагогічні умови формування правової культури молоді в Україні

Л. В. Висоцька

ДВНЗ «Криворізький національний університет»
Corresponding author. E-mail: lyubovsockaya@gmail.com

Paper received 26.01.17; Accepted for publication 05.02.17.

Анотація. У статті розглянуто думки сучасних науковців щодо розуміння понять «педагогічні умови» та «правова культура молоді», здійснено аналіз нормативної бази правової освіти задля визначення педагогічних умов формування правової культури молоді України. Доведено, що ефективність розвитку правової культури молоді України залежить від додержання низки педагогічних умов: уведення правової освіти до пріоритетних напрямів державної освітньої політики; унормування системи правової освіти із відповідним змістом (правове навчання/виховання); створення комплексної системи професійної підготовки вчителів/викладачів права.

Ключові слова: педагогічні умови, правова освіта, система правової освіти, правова культура, педагогічні умови формування правової культури молоді.

Вступ. В умовах трансформації українського суспільства, пов'язаних з розбудовою правової держави, становленням громадянського суспільства, входженням України до європейського простору тощо, відбувається реформа освіти, у тому числі її структурних комплексних елементів, одним з яких є правова освіта (далі – ПО). Саме комплексна та цілісна система ПО є основним чинником формування високого рівня правової культури суспільства в цілому та особи-громадянина зокрема, як показової ознаки правової держави. Становлення право свідомої особистості відбувається в результаті впливу різних соціальних факторів, серед яких провідне місце належить освіті, оскільки «первісну» правову соціалізацію особа проходить у період навчання. Злободенність проблеми доводиться наявністю комплексних державних програм, де порушуються питання громадянської активності молоді та її відповідальності. Так, у Державній цільовій програмі «Молодь України» на 2009 – 2015 роки (Постанова Кабінету Міністрів України № 41 від 28.01.2009 р.) в очікуваних результатах передбачено: «підвищення рівня громадянської активності та патріотичної свідомості молоді, створення морально-етичних засад для її всебічного розвитку; підвищення рівня правової культури молодих громадян, зокрема в питаннях поваги до прав і свобод людини, відповідальності за власне життя» тощо [4]. У Державній цільовій програмі «Молодь України» на 2016 – 2020 роки (Постанова Кабінету Міністрів України № 148 від 18.02.2016 р.) зазначено, що участь молоді у суспільно-політичному житті держави залишається досить низькою, а участь молоді у обговореннях законопроектів на державному та місцевому рівнях становить лише 5% [5]. Саме тому від якості правового навчання/виховання, професійної компетентності вчителів/викладачів та ефективності педагогічних умов реалізації змісту ПО залежить рівень сформованості правової культури учнівської молоді, яка є запорукою існування громадянського суспільства та правової держави та згодом візьме відповідальність за долю країни.

Короткий огляд публікацій по темі. Звернення до наукових публікацій доводить значний інтерес сучасних вчених до проблем правової освіти, зокрема сутність та зміст поняття «педагогічні умови» розглядаються у наукових працях Ю. Бабанського, В. Загвязинського, О. Дурманенко, В. Максимова,

І. Лернера, Н. Терезовської, Ю. Сокольниковою, Є. Хрикова та ін. Достатньо широко висвітлені теоретичні аспекти проблеми педагогічних умов (О. Блажук, О. Гусак, Т. Гуцан, Н. Жукович-Дородних, Р. Маслюк, Я. Никорак, Л. Хоменко-Семенова та ін.). Значно менше представлено питання педагогічних умов формування правової культури особистості (Н. Дронжек, А. Мекшун, А. Морозов, Ж. Петрович, О. Рем), що обумовило власний напрям наукового студіювання.

Мета. Викладене вище обґрунтовує актуальність проблеми дослідження, мета якого – обґрунтування педагогічних умов формування правової культури молоді в Україні.

Матеріали та методи. Методологічну основу дослідження становить теоретичний аналіз і узагальнення наукової літератури та нормативно-правової бази для встановлення сутності поняття «педагогічні умови» та визначення педагогічних умов формування правової культури молоді.

Результати та їх обговорення. Освітня політика України направлена на виховання всебічно розвинутої особистості, здатної адаптуватися до життя в різних сферах життя, у тому числі правовій. Розбудова правової держави дає висуває(формує?) запит на формування право свідомої особистості з високим рівнем правової культури. Така потреба сприяла активізації освітньої політики держави в галузі ПО. Так з'являється низка державних документів: Укази Президента України «Про Національну програму правової освіти населення» (№ 992/2001) (далі – Програма), «Про Всеукраїнський тиждень права» (№ 1149/2008); Накази Міністерства юстиції України «Про затвердження Порядку проведення органами юстиції перевірок стану правової освіти» (№ 3325/5, 2011 р.), «Про затвердження примірних програм здійснення органами юстиції перевірок стану правової освіти» (№ 402/5, 2013 р.), «Про затвердження Порядку проведення Міжнародного правничого конкурсу імені В.М. Корецького» (№ 2241/5, 2013 р.); Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про Всеукраїнську міжвідомчу координаційно-методичну раду з правової освіти населення» (№ 366, 1995 р.) та ін., якими визначено науково-методологічні засади розвитку вітчизняної правової освіти, її мету та організацію.

Аналіз зазначених вище документів, дає підстави стверджувати, що ПО являє собою комплекс заходів виховного, навчального та інформаційного характеру, спрямованих на становлення належних умов для набуття громадянами правових знань, умінь та навичок у їх застосуванні, необхідних для реалізації своїх прав і свобод, а також виконання покладених на них обов'язків. Реалізація ПО здійснюється через певну її організаційну систему, що являє собою сукупність навчальних і навчально-виховних закладів, які відповідно до закону здійснюють непрофесійну правову та професійну юридичну освіту.

Непрофесійна ПО: дошкільна ПО; загальноосвітня шкільна ПО; ПО в професійних виховних закладах, ПО у вищих навчальних закладах; ПО в закладах підвищення кваліфікації та перепідготовки кадрів; правова самоосвіта громадян.

Професійна юридична освіта: вища юридична освіта; аспірантура; докторантура, професійна юридична самоосвіта [6].

В системі ПО учнівської молоді визначальну роль відіграє формування правової культури. Дослідниця О. Проць у власному загальнотеоретичному дослідженні проблематики правової культури молоді в Україні, визначає її як «цілісний динамічний соціально-правовий феномен – систему вироблених суспільством правових нормативів і цінностей, засвоєних молоддю у процесі правової соціалізації, що визначають форми її участі у правовому житті суспільства» [7]. Схожу думку висловлює доктор юридичних наук, професор С. Стеценко, який визначає правову культуру молоді як «складову її загальної культури, що відображає систему усвідомлення правових цінностей, сприйняття права як реального регулятора суспільних відносин, знань про свої права та обов'язки і загалом ставлення до правових явищ» [9]. Суголосною до наведених вище тлумачень правової культури є дефініція, подана Р. Козубовським, який під правовою культурою молоді розуміє глибокі знання права, повагу до нього та вважає, що високий рівень правової культури можливо сформувати лише за умов належного правового виховання [2]. Таким чином, рівень сформованості правової культури молоді залежить від рівня її правової освідченості, а отже, від реалізації основної мети ПО.

В Програмі основною метою ПО визначено створення *належних умов набуття громадянами правових знань*, а саме :

- правотворча, правоосвітня та правовиховна діяльність органів влади, громадських, освітніх, культурних закладів, наукових установ, міжвідомчих координаційно-методичних рад з правової освіти населення, видавництв, засобів масової інформації;
- поєднання ПО із загальною середньою, професійно-технічною, вищою освітою;
- система ПО як надання правової освіти має здійснюватися в усіх дошкільних, загальноосвітніх, професійно-технічних, вищих навчальних закладах і закладах післядипломної освіти;
- методологічна база ПО: типові програми правового навчання, наукові/методичні рекомендації, підручники та посібники з правознавства, юридичні посібники, збірники актів законодавства;

- правова самоосвіта населення;
- участь юристів у поширенні правових знань;
- міжнародне співробітництво з питань ПО;
- застосування сучасних інформаційних технологій, дистанційного навчання;
- професійна компетентність/компетенція вчителів/викладачів права: підготовка спеціалістів вищими навчальними закладами, проведення навчально-методичних семінарів для викладачів правових дисциплін;
- системний аналіз стану ПО [6].

Проаналізувавши зміст вказаного вище нормативно-правового акта, робимо висновок, що під поняттям «*належні умови набуття правових знань*» розуміється низка обставин, які обумовлюють розвиток ПО, а саме: передачу/розповсюдження правової інформації (нормотворча, освітня політика державного апарату в галузі ПО, стан національного законодавства, правова реальність, якість змісту ПО, якість професійної підготовки вчителів/викладачів правників, відповідність теоретичного правового матеріалу підручників та навчальних посібників правознавства чинному законодавству, стан навчально-методичного забезпечення правового навчання та виховання, готовність особи до сприйняття правової інформації, способи/засоби/методи правового навчання/виховання тощо), чільне місце серед яких належить саме педагогічним умовам формування правової культури учнівської молоді.

Встановлення системи педагогічних умов, що забезпечують ефективність формування правової культури учнівської молоді потребувало окреслення розуміння поняття «педагогічні умови» в сучасному науковому дискурсі (Таблиця 1).

Серед такого різноманіття тлумачень поняття «педагогічні умови», привертає увагу думка дослідника Є. Хрикова, який зробивши аналіз понад двохсот авторефератів дисертацій, зазначає, що більшість сучасних дослідників не розуміють суть поняття «педагогічні умови», видаючи за них педагогічні цілі, завдання тощо. Наголошує, що педагогічні умови створюються, а цілі та завдання - реалізуються. Самі педагогічні умови визначає як: «обставини, які обумовлюють певний напрямок розвитку педагогічного процесу; сукупність об'єктивних можливостей змісту, форм, методів, прийомів, засобів педагогічної діяльності» [11]. Відповідно до такого розуміння розглянутого поняття, під педагогічними умовами формування правової культури ми розуміємо сукупність обставин передачі та отримання правової інформації / знання.

Так, до педагогічних умов формування правової культури учнівської молоді можемо віднести наступні: *освітня політика держави в галузі ПО; система ПО; зміст ПО* (типові плани МОН, типові навчальні програми, навчальні робочі програми, зміст навчальних предметів/дисциплін, що відображається у відповідних підручниках, навчальних посібниках, таких як: «Права людини», «Практичне право», «Правознавство (Основи правознавства)» та ін., збірники нормативно-правових актів національного законодавства); *правове навчання/виховання* (методи, форма, способи, засоби);

професійна підготовка вчителів/викладачів права (компетентність/компетенція).

Таблиця 1. Поняття «педагогічні умови»

Автор	Визначення поняття «педагогічні умови»
Дурманенко О.	Педагогічні умови – <i>особливості</i> організації навчального процесу у навчальному закладі, що детермінують результати виховання, освіти та розвитку особистості [1]
Хоменко-Семенова Л.	Педагогічні умови – <i>сукупність</i> взаємозалежних елементів освітнього середовища – <i>факторів</i> , що визначаються і усвідомлюються учасниками педагогічної взаємодії [10]
Попадич О.	Педагогічні умови – <i>це</i> цілеспрямовано створені <i>обставини</i> у тісній взаємодії педагогічних, психологічних і соціально-економічних чинників, що дозволяють педагогу здійснювати виховну або навчальну роботу [3].
Хриков Є.	Педагогічні умови – це <i>обставини</i> , які обумовлюють певний напрямок розвитку педагогічного процесу [11].
Рем О.	Педагогічна умова – це зовнішня <i>обставина, фактор</i> , що виявляє істотний вплив на протікання педагогічного процесу, тією чи іншою мірою свідомо сконструйований педагогом, що припускає, але не гарантує певний результат процесу [8].

Висновки. Отже, до педагогічних умов формування правової культури учнівської молоді відносимо чинники, що сприяють реалізації мети ПО – формування правової культури молоді для активної участі у правовому житті держави та суспільства. Перспекти-

вним напрямом подальших досліджень вважаємо вивчення педагогічних умов реалізації змісту ПО в умовах реформування освітньої сфери та трансформації правової реальності українського суспільства.

ЛІТЕРАТУРА

- Дурманенко О. Теоретичний аналіз поняття “педагогічні умови” в контексті моніторингу виховної роботи у вищому навчальному закладі [Е. ресурс]. / О.Дурманенко // Молодь і ринок №7 (90), 2012. – Режим доступу: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Mir_2012_7_34.pdf.
- Козубовський Р. Правове виховання як засіб формування правової культури [Е. ресурс]. / Р.Козубовський. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/natural/Nvuu/Ped/2008_15/kozubovskij.pdf.
- Попадич О. Педагогічні умови правового виховання майбутніх фахівців комп’ютерної галузі [Е. ресурс]. / О.Попадич / Педагогіка і психологія професійної освіти №1, 2013, с.175. – Режим доступу: <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/24122/1/21-175-182.pdf>.
- «Про затвердження Державної цільової соціальної програми «Молодь України» на 2009 - 2015 роки» [Е. ресурс] / Офіційний портал Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/41-2009-%D0%BF>.
- «Про затвердження Державної цільової соціальної програми «Молодь України» на 2016 - 2020 роки» Е. ресурс] / Урядовий портал. – Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=248881138>
- «Про Національну програму правової освіти населення» : Указ Президента України (№992/2001 від 18.10.2001 р.) [Е. ресурс] / Офіційний портал Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/992/2001>.
- Проць О.Є. Прова культура молоді в Україні: загальнотеоретичне дослідження : дис. на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук: 12.00.01 / О.Є. Проць. - Одеса, 2013. - Режим доступу: <https://mydisser.com/en/catalog/view/6/343/13311.html>.
- Рем О. Педагогічні умови формування правової культури педагога професійного навчання [Е. ресурс]. / О.Рем / Проблеми підготовки сучасного вчителя № 6 (Ч. 1), 2012. – с. 68-73. – Режим доступу: http://library.udpu.org.ua/library_files/probl_sych_vchutela/2012/6_1/visnuk_10.pdf.
- Стеценко С. Г. Правова культура молоді в контексті побудови соціальної держави [Е. ресурс]. / С.Г. Стеценко. – Режим доступу: <file:///C:/Users/%D0%9B%D1%8E%D0%B1%D0%B0/Downloads/pravova-kultura-molodi-v-konteksti-pobudovi-sotsialnoyi-derzhavi.pdf>.
- Хоменко-Семенова Л. О. Педагогічні умови формування готовності майбутніх соціальних працівників до використання інтерактивних технологій у професійній діяльності. [Е. ресурс]. / Л.О.Хоменко-Семенова. – Режим доступу: <http://www.socd.univ.kiev.ua/sites/default/files/library/elopen/aktprob.19.252.pdf>
- Хриков Є.М. Педагогічні умови в структурі наукового знання. [Е. ресурс] / Є.М.Хриков. - Режим доступу: <http://zavantag.com/docs/2979/index-21341.html>.

REFERENCES

- Durmanenko, A. Theoretical analysis of concept “pedagogical conditions” in the context of monitoring of educational work in higher education institution [E. source]. / O. Durmanenko // Youth and the market No. 7 (90), 2012. – Mode of access: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Mir_2012_7_34.pdf.
- Kozubovskiy P. Legal education as a means of formation of legal culture [E. source]. / P. Kozubovskiy. – Mode of access: http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/natural/Nvuu/Ped/2008_15/kozubovskij.pdf.
- Popadych O. Pedagogical conditions of legal education of future professionals in computer industry [E. source]. / O. Popadych / Pedagogy and psychology of professional education No. 1, 2013, p. 175. - Mode of access: <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/24122/1/21-175-182.pdf>.
- "About the establishment of State purpose-oriented social programme "Youth of Ukraine" for 2009 - 2015" [E. resource] / the Official portal of the Verkhovna Rada of Ukraine. – Mode of access: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/41-2009-%D0%BF>.
- " About the establishment of State purpose-oriented social programme "Youth of Ukraine" for 2016-2020 years" E.

- source] / the Governmental portal. – Mode of access: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=248881138>
6. "About the National program of the population legal education": the decree of the President of Ukraine No. 992/2001 from 18.10.2001) [E. source] / the Official portal of the Verkhovna Rada of Ukraine. – Mode of access :<http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/992/2001>.
 7. Prots O. E. The legal culture of youth in Ukraine: general theoretical research: dis. on acquisition of a scientific degree of Juridical Sciences Candidate: 12.00.01 / O. E. Prots. - Odessa, 2013. - Mode of access : <https://mydisser.com/en/catalog/view/6/343/13311.html>.
 8. Rem O. Pedagogical conditions of teachers legal culture formation of vocational training [E. source]. / O. Rem / The training problems of the modern teacher No. 6 (Part 1), 2012. – pp. 68-73. – Mode of access: http://library.udpu.org.ua/library_files/probl_sych_vchutela/2012/6_1/visnuk_10.pdf.
 9. Stetsenko S. G. Legal culture of youth in the context of the social welfare state building. [E. source]. / S. G. Stetsenko. – Mode of access: file:///C:/Users/%D0%9B%D1%8E%D0%B1%D0%B0/Downloads/pravova-kultura-molodi-v-konteksti-pobudovi-sotsialnoyi-derzhavi.pdf.
 10. Khomenko - Semenova L.O. Pedagogical conditions of readiness formation of future social workers to use interactive technologies in their professional activities. [E. source]. / L. O. Khomenko - Semenova. – Mode of access :<http://www.socd.univ.kiev.ua/sites/default/files/library/elopen/aktprob.19.252.pdf>.
 11. Hrykov E.M. Pedagogical conditions in the structure of scientific knowledge. [E. source]/ E.M. Hrykov. - Mode of access : <http://zavantag.com/docs/2979/index-21341.html>.

Педагогические условия формирования правовой культуры молодежи

Л. В. Высоцкая

Аннотация. В статье рассмотрены мысли современных ученых насчет понимания понятия «педагогические условия» и «правовая культура молодежи», сделано анализ нормативной базы правового образования для определения педагогических условий формирования правовой культуры молодежи Украины. Доказано, что эффективность развития правовой культуры молодежи Украины зависит от соблюдения ряда педагогических условий: введения правового образования к приоритетным направлениям государственной образовательной политики; унормирование системы правового образования с соответствующим содержанием (правовое обучение/воспитание); создание комплексной системы профессиональной подготовки учителей/преподавателей права.

Ключевые слова: педагогические условия, правовое образование, система правового образования, правовая культура, педагогические условия формирования правовой культуры молодежи.

Pedagogical conditions of legal culture formation of youth in Ukraine

L. V. Vysotska

Annotation. In the article it is considered the views of modern scholars regarding the understanding of the concepts of "pedagogical conditions" and "legal culture of youth", carried out an analysis of normative base of legal education to determine pedagogical conditions of legal culture formation of youth in Ukraine. It is proved that the efficiency of legal culture development of youth in Ukraine depends on observance of a set of pedagogical conditions: introduction the legal education to priority orientations of the state educational policy; regulation of the legal education system with the appropriate content (legal training/education); the establishment of a comprehensive system of professional teachers training /professors of law.

Keywords: pedagogical conditions, legal education, legal education system, legal culture, pedagogical conditions of youth legal culture formation.